

Damian Kubiak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

WYBRANE ASPEKTY ZARZĄDZANIA FINANSAMI GOSPODARSTWA DOMOWEGO

Streszczenie: Autor przedstawia przebieg procesu zarządzania finansami w gospodarstwie domowym, opisując funkcje zarządzania oraz elementy tego procesu. Zwrócono uwagę na najważniejsze aspekty zarządzania majątkiem, planowania, zarządzania inwestycjami i zarządzania długiem. Wskazano na potrzeby usprawnienia procesu podejmowania decyzji przez wykorzystanie aplikacji komputerowych. Autor zaprezentował 2 sposoby dystrybucji takich narzędzi oraz zaprezentował ich wady i zalety. Wyróżniono ponadto 3 typy aplikacji służących do zarządzania finansami w gospodarstwie domowym oraz zaprezentowano cechy 5 najpopularniejszych w Polsce aplikacji.

Słowa kluczowe: zarządzanie finansami gospodarstwa domowego, narzędzia.

1. Wstęp

Gospodarstwo domowe to najmniejszy podmiot gospodarujący, a zarazem najliczniejszy w całej gospodarce. Jego znaczenie dla całej gospodarki jest więc niemałe. Zasadniczą cechą gospodarstwa domowego jest łączenie całości lub części dochodów poszczególnych jego członków i wspólne decydowanie o ich zagospodarowaniu. Obowiązek podejmowania decyzji wiążących się nie tylko z zaspokajaniem potrzeb konsumpcyjnych, ale także z inwestowaniem nadwyżek finansowych spoczywa na każdym. Jednakże nie każda jednostka ma nawet podstawowe wykształcenie ekonomiczne, co często prowadzi do tego, że nie radzi ona sobie z planowaniem finansowym. Problem dotyczy zarówno gospodarstw borykających się z niedoborem gotówki, jak i tych posiadających nadwyżki finansowe. Odpowiednie zarządzanie finansami może zoptymalizować decyzje tak, aby ich użyteczność była zmaksymalizowana.

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja realizacji procesu zarządzania finansami w gospodarstwie domowym i wskazanie na pojawiającą się w dobie natłoku informacji potrzebę selekcji i wyławiania danych wartościowych dla jednostki. Autor wskazuje na możliwości wykorzystania nowoczesnych narzędzi, znacznie ułatwiających optymalizację podejmowanych decyzji. W związku z tym w dalszej czę-

ści artykułu zostały określone typy aplikacji komputerowych, ich cechy oraz sposoby licencjonowania, a także zaprezentowane zostały przykłady jednych z najpopularniejszych rozwiązań w Polsce w tym zakresie.

2. Znaczenie zarządzania finansami w gospodarstwie domowym

Postęp cywilizacyjny przy jednoczesnym uznawaniu przez państwo wolnorynkowych zasad gospodarowania spowodowały, że gospodarstwa domowe zaczęły odgrywać coraz większą rolę w systemie finansowym. Dzieje się tak nie tylko dlatego, że gospodarstwa są głównym beneficjentem strumieni redystrybucyjnych państwa czy podmiotem systemu podatkowego, ale także z powodu roli wierzyciela netto, jaką dziś bez wątpienia pełnią.

Aktywność gospodarstw domowych wiąże się z koniecznością pozyskiwania środków finansowych i gospodarczych, podziałem dochodu na konsumpcję bieżącą i odroczoną oraz podejmowaniem decyzji inwestycyjnych. Decyzje te, ściśle związane ze środkami finansowymi (pozyskiwanie, wydatkowanie, inwestowanie), składają się więc na pewien proces zarządzania finansami. Każde gospodarstwo domowe stara się podejmować takie działania, aby stwarzało to możliwość zaspokojenia jego potrzeb wszelkiego rodzaju. Zarządzanie finansami gospodarstw domowych jest zatem „całościowym czynnością członków tego gospodarstwa polegających na pozyskiwaniu środków finansowych oraz ich wydatkowaniu zgodnie z przyjętymi celami gospodarstwa” [1, s. 139].

Dążenie do maksymalizacji zadowolenia członków gospodarstwa z jego wyborów powoduje, że gospodarstwo stara się z upływem czasu zoptymalizować proces podejmowania decyzji finansowych. Usprawnienia mogą mieć charakter usprawnień organizacyjnych (np. dążenie do szybszego i sprawniejszego podejmowania decyzji), ale także ukierunkowanych na podnoszenie swoich kwalifikacji. Na gruncie wspomnianej potrzeby pojawia się zatem kolejna – profesjonalizacja procesu decyzyjnego. K. Jajuga wskazuje również na czynniki mające bezpośredni wpływ na istnienie takiej potrzeby:

- wzrost wartości majątku (finansowego i niefinansowego) gospodarstw domowych,
- przyspieszony wzrost liczebny i dywersyfikacja produktów finansowych, utrudniające orientację na rynku i racjonalne zachowania,
- niedostatek czasu niezbędny do podejmowania optymalnych decyzji,
- wykształcenie się zawodu doradcy finansowego, który swoją wiedzą ma wspomagać uczestników rynku finansowego [3, s. 124].

Pojawienie się nadwyżek finansowych w budżecie domowym skłania do poszukiwania możliwości ich ulokowania. Z kolei rosnąca wartość nadwyżek lub majątku powoduje, że dotychczasowe możliwości inwestycyjne znacznie się rozszerzają.

Następuje likwidacja barier wejściowych na poszczególne rynki, jak również jednostka zaczyna poszukiwać bardziej efektywnych strategii inwestycyjnych, adekwatnych do wysokości posiadanych środków. W takich przypadkach gospodarstwo domowe może zgłaszać zapotrzebowanie na wiedzę pozwalającą na sprawne zarządzanie własnym majątkiem. W momencie gdy ma ono do czynienia z niedoborem środków finansowych, podejmuje decyzje o skorzystaniu z kapitału obcego. Wiąże się to z ponoszeniem wydatków odzwierciedlających koszt takiego kapitału. Decyzje o wyborze źródła kapitału obcego są podporządkowywane kryterium minimalizacji kosztu. Zasadnicza trudność pojawiająca się w takich sytuacjach to problem porównywalności (sprowadzenia do wspólnego mianownika) kosztów korzystania z poszczególnych instrumentów finansowych. Zatem brak odpowiedniego poziomu świadomości ekonomicznej istotnie zwiększa ryzyko związane z zarządzaniem finansami. Można wówczas próbować je minimalizować poprzez podnoszenie własnych kwalifikacji oraz poziomu wiedzy ekonomicznej lub skorzystać z usług doradcy finansowego. Ta druga opcja, mimo że pozwala na zmniejszenie jednego ryzyka, niestety niesie ze sobą ryzyko o innym charakterze. Objawia się ono przy niezgodności celów inwestora/osoby zgłaszającej zapotrzebowanie na kapitał i doradcy finansowego. Zasadnicze pytanie, jakie należałoby postawić, to w jaki sposób i na czyje zlecenie działa osoba pełniąca funkcję doradcy. W Polsce obecnie mamy do czynienia w znakomitej większości z doradcami działającymi na rzecz instytucji finansowych. Zależność ta, mająca charakter stosunku pracy czy umowy agencyjnej, warunkuje sposób wynagradzania takiego doradcy. Wynagradzanie pośredników (doradców) jest uzależnione od zysków, jakie realizuje instytucja finansowa. Im są one wyższe, tym wyższych wynagrodzeń można się spodziewać dla pracowników. Pojawia się zatem zagrożenie braku obiektywizmu doradcy finansowego, który może szczególnie polecać produkt niekoniecznie najkorzystniejszy z punktu widzenia konkretnego klienta, ale za to gwarantujący doradcy najwyższe wynagrodzenie. Nieświadomy klient będzie ulegał presji zewnętrznej i podejmował decyzje z jego punktu widzenia nieoptymalne czy nawet szczególnie niekorzystne. Przykład takich działań, jakich udziałowcem był Bernard Madoff, utwierdza w przekonaniu, że ryzyko to jest często niedoceniane przez inwestorów i doświadczają go nie tylko osoby bez wykształcenia ekonomicznego, ale nawet specjaliści z tej dziedziny.

Jak wskazują wyniki badań [7, s. 122], wzrost świadomości ekonomicznej jednostki znacząco wpływa na poprawę jej sytuacji ekonomicznej, przyczynia się do powiększania majątku, lepszego zaspokajania potrzeb, a zatem w dużej mierze decyduje o bezpieczeństwie finansowym. Ponadto wyższa świadomość ekonomiczna wpływa na aktywizację jednostek na rynku finansowym.

Potrzeba maksymalizacji użyteczności z wyborów członków gospodarstwa domowego i zarazem jego samego jako komórki społecznej warunkuje także określenie kryterium oceny całego procesu zarządzania finansami.

3. Funkcje zarządzania finansami gospodarstwa domowego

Na gruncie nauk o zarządzaniu można wyróżnić funkcje i zarazem etapy przebiegu procesu zarządzania finansami w gospodarstwie domowym. Są to:

- planowanie,
- organizowanie,
- motywowanie,
- kontrolowanie.

W gospodarce rynkowej aktywność finansowa jednostki, jeśli miałyby się zakończyć sukcesem, powinna być poprzedzona starannym przygotowaniem planu działania. Planowaniem finansowym w gospodarstwie domowym możemy nazwać ogół czynności zmierzających do określenia wyrażonych w jednostkach pieniężnych zadań, niezbędnych zasobów oraz ich skutków finansowych. Prawidłowo ułożony plan, scenariusze działania w różnych okolicznościach oraz ich ocena stanowią podstawę końcowego sukcesu, którym dla gospodarstwa domowego może być:

- podejmowanie trafniejszych decyzji w gospodarowaniu zasobami,
- wyciąganie wniosków z podjętych działań, co wpływa na ich optymalizację w dłuższym okresie,
- przewidywanie skutków finansowych podjętych decyzji [2, s. 23].

Wyróżnia się następujące etapy procesu planowania:

- identyfikacja celu i termin jego realizacji – dla gospodarstwa domowego takim celem może być planowanie wydatków, konieczność zrównoważenia budżetu w przypadku zagrożenia niedoborem finansowym, konkretny wynik procesu inwestowania lub też zaplanowanie przebiegu pojedynczej inwestycji;
- identyfikacja problemów – określenie sytuacji, które – jeżeli wystąpią – mogą negatywnie wpłynąć na powodzenie zaplanowanych działań. Dla gospodarstwa takimi sytuacjami mogą być: nagła utrata całości lub części dochodów, niemożność pozyskania kapitału obcego (odmowna decyzja o przyznaniu kredytu), konieczność skorzystania z kapitału droższego, przejściowe lub trwałe obniżenie wyników inwestycyjnych (dekonjunktura na rynku akcji);
- poszukiwanie rozwiązań alternatywnych – gospodarstwo stara się określić scenariusze postępowania, które byłyby najkorzystniejsze dla niego w konkretnych sytuacjach. Przygotowanie różnych scenariuszy pozwala na wyeliminowanie elementu zaskoczenia oraz na podjęcie szybkiej decyzji, kiedy wystąpią sytuacje, które gospodarstwo uznało za mniej prawdopodobne;
- ocena konsekwencji – dokonanie ocen alternatywnych scenariuszy pod kątem pożądanego wpływu na realizację celu oraz utraconych korzyści;
- dokonanie wyboru – wybór wariantu postępowania najkorzystniejszego w danym czasie i najbardziej prawdopodobnych warunkach;
- wdrażanie planu;
- kontrolowanie.

Przedmiotem planowania są objęte 3 kategorie: dochody, wydatki i inwestycje. Na dochody składają się strumienie materialne (będące wynagrodzeniem za pracę, przychody z inwestycji), strumienie redystrybucyjne, których źródłem są np. emerytury, renty, zasiłki itp., oraz strumienie kredytowe (kapitał obcy). Planowanie wydatków w zasadzie dotyczy tych samych strumieni co w przypadku dochodów, a więc materialnych (wydatki na zakup dóbr i usług konsumpcyjnych), redystrybucyjnych (składki na ubezpieczenia społeczne, podatki) oraz kredytowych (spłaty kredytów i pożyczek). Ostatnią sferą planowania jest planowanie inwestycji, które – choć często stanowią wypływ środków finansowych – ze względu na swoją specyfikę (możliwość generowania dochodów w przyszłości) nie powinny być rozpatrywane razem z wydatkami.

Warunkiem sprawnego zarządzania finansami gospodarstwa domowego jest odpowiednia organizacja tego procesu. Partycypacja poszczególnych członków gospodarstwa domowego w realizacji procesu zarządzania finansami w przypadku akceptacji przez nich celu głównego istotnie ułatwia jego osiągnięcie. Organizacja ta to także kształtowanie poszczególnych składników majątku oraz źródeł ich finansowania. Kiedy gospodarstwo domowe nie posiada gwarancji osiągnięcia dochodu w określonym czasie lub też gdy wysokość tych dochodów jest istotnie zmienna, wymusza to na członkach takiego gospodarstwa podejmowanie szczególnych zabiegów zmierzających do pozyskania nowych źródeł dochodów (np. członek gospodarstwa domowego prowadzącego działalność gospodarczą i z niej się dotychczas utrzymujący podejmuje dodatkową pracę najemną, pracownik wynagradzany w systemie prowizyjnym poszukuje nowych kanałów zbytu). W odróżnieniu od pracowników zatrudnianych w systemie etatowym członkowie takich gospodarstw nie mają pewności osiągania dochodów nawet w krótkim okresie. Stoją więc przed koniecznością nieustannego „organizowania” sobie źródeł utrzymania. Organizacji o nie mniejszym znaczeniu wymaga również proces wydatkowania dochodów. Ważnym jego aspektem jest przestrzeganie dyscypliny.

Istotne jest, aby realizacja funkcji motywowania odbywała się już na etapie konkretyzacji celu, który powinien uwzględniać potrzeby wszystkich członków gospodarstwa. Arbitralne pominięcie potrzeb czy oczekiwań któregoś z członków może skutkować reakcją negatywnie wpływającą na końcowy sukces, a udział wszystkich osób w formułowaniu celu sprawia, że bardziej się one z nim identyfikują. Drugi etap motywowania odnosi się do działań ukierunkowanych na zwiększanie wysiłków w osiąganiu już ustalonych celów. Niezmiernie ważny jest tu dobór odpowiednich bodźców motywujących. Gospodarstwo domowe ze względu na silne związki emocjonalne występujące w relacjach między jego członkami ma odmienną od podmiotów gospodarczych specyfikę, wymaga stosowania bodźców materialnych i niematerialnych, pozytywnych i negatywnych w innych proporcjach i nasileniu aniżeli w przypadku innych form organizacyjnych.

Proces kontroli jest w gospodarstwie domowym mniej sformalizowany aniżeli w innych rodzajach podmiotów. Może też mieć mniejsze znaczenie, jeśli nie mamy

do czynienia z wyjątkowo ważnym aspektem gospodarowania. Sama kontrola to kilka etapów, na które składają się określenie stanu pożądanego i rzeczywistego, wskazanie na odstępstwa przez bezpośrednie porównanie tych stanów, interpretacja i wyjaśnienie zauważonych odchyleń oraz sporządzenie wniosków i zaleceń na przyszłość.

4. Elementy zarządzania finansami gospodarstwa domowego

Zarządzanie finansami rozpatrywane jako proces będzie nieustannym kształtowaniem finansów gospodarstwa domowego, tak aby zapewniało to osiągnięcie podstawowego celu. W toku tego procesu podejmowane są decyzje dotyczące wyznaczania wysokości i struktury składników majątku, budżetowania działalności finansowej, zarządzania oszczędnościami i długiem gospodarstwa domowego.

Tak jak w przypadku każdego podmiotu gospodarującego, tak i w przypadku gospodarstw domowych można mówić o dwóch ujęciach jego majątku: rzeczowym i finansowym. Majątek w ujęciu rzeczowym to aktywa, natomiast pasywa odzwierciedlają źródła finansowania majątku. Wartość majątku może się zmieniać na skutek jego wytworzenia, wzrostu płac, wzrostu cen jego elementów oraz otrzymania darowizny czy w konsekwencji zdarzenia losowego, jakim jest np. wygrana na loterii. Zmniejszenia wartości majątku wynikają głównie z jego zużycia, ale mogą także mieć związek ze spadkiem wartości rynkowej, przekazaniem elementu majątku w drodze darowizny czy uszkodzeniami powstałymi w wyniku zdarzeń losowych (np. pożar, kradzież).

Aktywa gospodarstwa domowego można podzielić na trwałe i obrotowe. Na majątek trwały składają się wszelkie składniki, które użytkowane są przez dłuższy czas, stopniowo się zużywając, i posiadające przeważnie znaczną wartość. Do tej grupy można także zaliczyć inwestycje i należności długoterminowe oraz wartości niematerialne i prawne, które przede wszystkim reprezentowane są przez kapitał intelektualny gospodarstwa. Majątek obrotowy to głównie składniki rzeczowe oraz inwestycje o krótszym horyzoncie czasowym.

Zarządzanie majątkiem trwałym polega na optymalnym kształtowaniu jego wartości, struktury oraz umiejętnym odtwarzaniu w przypadku zużycia. Głównymi czynnikami wpływającymi na majątek są:

- rzeczywiste potrzeby gospodarstwa wynikające z fazy rozwoju, w jakim się ono znajduje (np. zakup większego mieszkania w przypadku powiększającej się rodziny),
- wzrost zamożności lub statusu społecznego,
- konieczność odtworzenia elementów majątku wynikająca z jego zużycia.

Rzeczowym majątkiem trwałym dla gospodarstwa są takie aktywa, jak dom, mieszkanie, środki transportu itp. Podczas planowania wydatków związanych z majątkiem trwałym, oprócz kosztów jego nabycia lub ewentualnego wytworzenia, należy również uwzględnić koszty eksploatacyjne oraz koszty likwidacji tego majątku.

Na majątek obrotowy w gospodarstwie domowym składają się wszystkie te dobra jedno- lub wielokrotnego użytku, które podlegają wysokiej rotacji, a zatem zużywają się relatywnie szybciej aniżeli składniki rzeczowego majątku trwałego. Zaliczyć do nich można np. żywność. Prawidłowe zarządzanie majątkiem obrotowym powinno uwzględniać następujące czynniki:

- poziom cen i oczekiwania inflacyjne,
- zakres możliwości wyboru zarówno produktów, jak i dostawców,
- możliwości transportu oraz magazynowania nabywanych dóbr,
- skłonność do wytwarzania niektórych dóbr we własnym zakresie,
- organizacja procesu dokonywania zakupów,
- czynniki społeczno-kulturowe oraz psychologiczne [1, s. 153 i n.].

Kolejnym elementem majątku są inwestycje, czyli składniki majątku, które nie są przeznaczone na własne potrzeby, a nabywanie i przechowywanie ich ma na celu osiągnięcie dodatkowego dochodu w postaci wzrostu ich wartości czy czerpania pożytków w formie odsetek lub dywidend. Inwestycje mogą mieć charakter inwestycji finansowych lub niefinansowych o horyzoncie długo- lub krótkoterminowym. Na wartość inwestycji wpływają głównie skłonność danego gospodarstwa do oszczędzania oraz jego wyniki inwestycyjne. W literaturze przedmiotu można odnaleźć wiele różnych klasyfikacji motywów oszczędzania, wśród których dominują motywy: przezornościowy, ostrożnościowy, związane z przyszłą konsumpcją, inwestycją oraz motyw chęci pozostawienia spadku.

Pasywa gospodarstwa domowego to kapitały własny i obcy, czyli zobowiązania. Kapitałem własnym są wszelkie środki finansowe pozyskane z własnej działalności gospodarczej oraz strumienie redystrybucyjne (transfery międzypokoleniowe, darowizny, renty, emerytury, zasiłki). Kapitał obcy, inaczej zobowiązania, to środki finansowe, które pozostają tylko w czasowej dyspozycji danego gospodarstwa. W przyszłości będą podlegać zwrotowi, a ich wykorzystanie wiąże się z poniesieniem pewnego wydatku stanowiącego koszt tego kapitału. Zarządzanie kapitałami polega na ustalaniu relacji między kapitałami własnymi i obcymi. Pojawienie się zobowiązań w majątku gospodarstwa domowego wynika z niedoboru kapitału własnego i niekoniecznie musi to oznaczać sytuację, która powinna być postrzegana negatywnie. Podobnie jak w przypadku przedsiębiorstw, istnieje bowiem możliwość skorzystania z mechanizmu dźwigni finansowej, której obecność wskazuje na możliwość osiągnięcia dodatkowych korzyści. Zaciągnięcie zobowiązań jest też często dla rodzin koniecznością, która umożliwia im przetrwanie przejściowych problemów z płynnością finansową.

5. Narzędzia wspomagające zarządzanie finansami gospodarstwa domowego

Mnogość informacji, konieczność poprawnego wnioskowania i optymalizacji decyzji oraz, przede wszystkim, presja osiągnięcia założonego celu sprawiają, że zarządzanie finansami w gospodarstwie domowym nie jest łatwe dla przeciętnej rodziny.

Obserwując poziom zadłużenia oraz zapotrzebowanie na wykorzystanie instytucji bankructwa osób fizycznych, można wywnioskować, że już przy podstawowym zagadnieniu, jakim jest podział dochodów na konsumpcję bieżącą i odroczoną, niektóre gospodarstwa mogą mieć spore problemy, wynikające czy to z niewystarczających dochodów, czy z uwarunkowań indywidualnych, do jakich należy np. rozrzutność. Często też zdarzają się sytuacje, w których osoby dopiero po fakcie uświadamiają sobie, że dokonane wydatki nie były zoptymalizowane lub też można ich było uniknąć. Istnieją także osoby niepotrafiące określić kierunków wydatkowanych przez siebie pieniędzy.

Usprawnienie zarządzania domowymi finansami może być dokonane za pomocą odpowiednich narzędzi. Nie zawsze muszą to być narzędzia specjalistyczne. Z pewnością części rodzin wystarczy odpowiednia ewidencja dochodów i wydatków za pomocą komputerowego arkusza kalkulacyjnego czy aplikacji do edycji tekstu. Zapotrzebowanie na bardziej zaawansowane narzędzia wzrasta wraz ze stopniem komplikacji całego procesu na skutek zwiększonej dywersyfikacji dochodów i wydatków, mnogości instrumentów oszczędnościowych w portfelu czy konieczności optymalizacji zarządzania długiem gospodarstwa.

W przypadku chęci skorzystania z nowoczesnych narzędzi gospodarstwo domowe stanie przed koniecznością wyboru odpowiedniego oprogramowania, a także ewentualnego zakupu licencji na jego użytkowanie. Dostępne na rynku aplikacje komputerowe można podzielić na oprogramowanie tradycyjne, czyli instalowane na komputerze odbiorcy, oraz aplikacje umieszczone na komputerach dostawcy oprogramowania i udostępniane klientom w formie usługi (*Application Service Provider* – ASP) poprzez protokół http¹. Niewątpliwą zaletą aplikacji internetowych jest dostęp do nich praktycznie za pomocą dowolnego komputera podłączonego do sieci Internet. Aplikacje te często także cechują się większą elastycznością w porównaniu z oprogramowaniem tradycyjnym. Sposób udostępniania oprogramowania daje producentowi możliwość szybkiego reagowania na potrzeby klienta, klient zaś w krótkim czasie może otrzymać produkt silnie spersonalizowany. Natomiast na korzyść oprogramowania tradycyjnego przemawia przede wszystkim jednorazowy zakup, który w przypadku braku chęci aktualizowania nie pociąga za sobą żadnych dodatkowych kosztów związanych z eksploatacją. Korzystanie z udostępnianych w sieci Internet aplikacji przez niektórych korzystnie postrzegane, gdyż daje pełną swobodę i mobilność w użytkowaniu aplikacji, innym będzie się kojarzyć z utratą prywatności ze względu na zapisywanie danych na serwerach dostawcy. Dodatkowo zdalny dostęp do zapisanych danych stwarza zagrożenie przechwycenia ich podczas transferu lub też ryzyko nieautoryzowanego dostępu na skutek niezachowania podstawowych procedur bezpieczeństwa związanych z udostępnieniem (zamierzonym bądź niezamierzonym) swoich danych identyfikacyjnych oraz hasła dostępowego. Zesta-

¹ *Hypertext Transfer Protocol* – protokół sieci WWW (*World Wide Web*), wykorzystywany do przesyłania dokumentów hipertekstowych (stron internetowych).

wienie zalet i wad poszczególnych modeli udostępniania oprogramowania przedstawia tab. 1.

Użytkowanie oprogramowania wiąże się z uzyskaniem licencji. Nie wszystkie jednak aplikacje wymagają poniesienia na to wydatków. Mnogość oprogramowania na rynku powoduje również znaczne zróżnicowanie w zakresie rodzajów licencji, na jakich zostaje ono udostępniane użytkownikom. Oprócz tradycyjnych licencji komercyjnych można również spotkać licencje *GNU/GPL*, *freeware*, darmowe do

Tabela 1. Zestawienie zalet i wad modeli udostępniania oprogramowania do zarządzania finansami w gospodarstwie domowym

Wyszczególnienie	Aplikacje ASP	Tradycyjne oprogramowanie
Zalety	<ul style="list-style-type: none"> wieloplatformowość (niezależność od systemu operacyjnego korzystającego), możliwość użytkowania przy udziale dowolnego komputera podłączonego do sieci Internet, duża elastyczność w dostosowaniu do potrzeb klienta, najczęściej brak konieczności instalacji na komputerze, możliwość pracy wieloosobowej, wysokie bezpieczeństwo zapisanych danych z uwagi na profesjonalną obsługę serwerów przechowujących dane 	<ul style="list-style-type: none"> najczęściej jednorazowy zakup oprogramowania niewymuszający ponoszenia dodatkowych kosztów, pełna kontrola zapisanych danych przez korzystającego, bez udostępniania ich w jakiegokolwiek formie innym osobom/podmiotom, możliwość pracy bez połączenia z siecią Internet (jednak często powoduje to znaczne ograniczenie możliwości programu, takich jak automatyczny import danych z rachunków bankowych czy serwisów finansowych)
Wady	<ul style="list-style-type: none"> licencjonowanie na zasadzie dzierżawy, co w niektórych przypadkach może być droższe od zakupu, możliwość wystąpienia obawy o zachowanie prywatności ze względu na zapisywanie danych na serwerach producenta, zagrożenie nieautoryzowanym dostępem przy niezachowaniu podstawowych środków ostrożności, konieczność posiadania dostępu do sieci Internet w celu skorzystania z aplikacji 	<ul style="list-style-type: none"> konieczność samodzielnego zapewnienia bezpieczeństwa zapisanych danych i nieautoryzowanego dostępu, ograniczenia sprzętowe i systemowe komputera korzystającego z oprogramowania, konieczność dostępu do komputera, do którego przynależy licencja na użytkowanie i na którym zainstalowano oprogramowanie, w niektórych przypadkach brak możliwości przeniesienia licencji na inny komputer, konieczność aktualizacji oprogramowania w przypadku udostępnienia nowej jego wersji

Źródło: opracowanie własne.

użytku z wyłączeniem zastosowań komercyjnych lub licencji *adware*². Poprawne rozpoznanie rodzaju licencji jest niezmiernie ważne, gdyż określa możliwości i zasady korzystania z oprogramowania.

Wśród dostępnych aplikacji do zarządzania finansami domowymi jest oprogramowanie o różnym stopniu zaawansowania i poziomie trudności obsługi. Różnorodność rozwiązań funkcjonalnych daje swobodę wyboru i w pewnym sensie także gwarancję odszukania programu spełniającego oczekiwania użytkownika. Najczęściej wzrost stopnia zaawansowania narzędzia powoduje, że staje się ono droższe w użytkowaniu. Nie jest to jednak regułą w 100 proc. przypadków i użytkownik może znaleźć i korzystać z programu o dość dużych możliwościach, nie ponosząc na to żadnych wydatków (np. GnuCash). Ze względu na funkcjonalność rozwiązań wspomagających zarządzanie finansami można wyróżnić aplikacje:

- informacyjne – dostarczające danych niezbędnych do przeprowadzenia analizy i podjęcia decyzji finansowych – do których można zaliczyć wszelkiego rodzaju serwisy informacyjne zawierające dane np. o wynikach inwestycyjnych, notowaniach kursów akcji, jednostek uczestnictwa, trendach, porównywarki cen informujące o kosztach zakupu dóbr itp.,
- ewidencyjne – gromadzące dane o aktywności użytkownika i pozwalające na tworzenie różnego rodzaju statystyk. Do tej grupy należą np. aplikacje umożliwiające import, z osobistych rachunków bankowych lub rachunków kart kredytowych, danych o transakcjach przeprowadzonych przez użytkownika. Dodatkowo za ich pomocą jest możliwe prowadzenie statystyk dotyczących dochodów i wydatków,
- ewidencyjno-decyzyjne – pozwalające na automatyzację wprowadzania i pobieranie danych o transakcjach użytkownika z systemów bankowych, danych z serwisów informacyjnych oraz umożliwiające tworzenie planów, preliminarzy, budżetów, a także udostępniające mechanizmy wnioskowania i projektowania rozwiązań.

Z punktu widzenia realizacji funkcji zarządzania finansami domowymi aplikacje komputerowe w większości wspomagają funkcje planowania oraz kontroli. Organizacja procesu zarządzania, choć może być wspomagana za pomocą aplikacji (np. porównywarki cenowe, organizery czasu itp.), to raczej w oprogramowaniu przeznaczonym dla gospodarstw domowych do zarządzania finansami jest pomijana. Z oczywistych względów to samo dotyczy funkcji motywowania.

Przegląd oprogramowania pod kątem elementów zarządzania finansami wskazuje na dominację wspomagania planowania dochodów i wydatków. Dominacja tego

² Licencje *GNU/GPL* to licencje pozwalające na użytkowanie oprogramowania bez ograniczeń i opłat. Licencje *freeware* czasem mogą posiadać ograniczenie wykorzystania tylko do celów domowych (niekomercyjnych). *Adware* to licencja na darmowe użytkowanie oprogramowania, które zawiera w sobie mechanizmy wyświetlające reklamy lub gromadzące anonimowe dane statystyczne. Autor nie wspomina o licencjach *trial* i *demo*, gdyż mimo że nie wiążą się z żadnymi kosztami, dotyczą oprogramowania niepełnowartościowego lub posiadającego czasowe lub funkcjonalne ograniczenia w użytkowaniu.

elementu jest nieprzypadkowa, gdyż proces planowania powinien być pierwszym krokiem gospodarstwa chcącego zoptymalizować swoje finanse. Producenci wielu aplikacji niestety na tym etapie poprzestają. Spośród wielu funkcjonalności dostępnych w oprogramowaniu można wskazać na szczegółowe katalogowanie dochodów i wydatków, automatyzację ich wprowadzania poprzez możliwość importu danych o transakcjach z bankowości elektronicznej, tworzenie preliminarzy i dbanie o zachowanie płynności finansowej. Ważną sferą działalności finansowej gospodarstwa są inwestycje. Producenci oprogramowania, wychodząc temu naprzeciw, stworzyli moduły odpowiadające za monitoring inwestycji. Użytkownik w każdym momencie może się więc np. dowiedzieć, jaką wartość mają posiadane przez niego papiery wartościowe czy lokata dewizowa. Bardziej rozbudowane narzędzia oferują automatyczną synchronizację danych z rachunkami inwestycyjnymi czy też wczytywanie aktualnych cen akcji, wartości jednostek uczestnictwa funduszy inwestycyjnych. Istnieją także aplikacje (Mister Investor), które oprócz mechanizmów synchronizacji danych oferują użytkownikom zaawansowane narzędzia służące do analizy przebiegu inwestycji, prognozowania oraz narzędzia wspomagające decyzje inwestycyjne (np. możliwość wykonywania analizy technicznej kursów akcji).

Tabela 2. Cechy przykładowych aplikacji do zarządzania finansami gospodarstwa domowego

Wyszczególnienie	Mister Budget	Domowe finanse	GnuCash	Kontomierz.pl	BudzetDomowy.pl
Rodzaj licencji	komercyjna	komercyjna	GNU/GPL	freeware/ adware	komercyjna
Model użytkowania	tradycyjny	tradycyjny	tradycyjny	ASP	ASP
Funkcjonalność: • zarządzanie majątkiem • moduł planowania dochodów i wydatków • zarządzanie inwestycjami • zarządzanie długiem • inne funkcje	częściowo + + + raportowanie, prognozy, rozbudowane analizy i kalkulatory kosztów	– + + + raporty i preliminarze, import danych, prognozy	częściowo + + + kontrola wykonania budżetu, import danych, prognozy	częściowo + + + import danych z rachunków, wnioskowanie i optymalizacja decyzji	– + – –
Orientacyjny koszt użytkowania w PLN	100/2 lata	od 24,99	bez opłat	bez opłat	bez opłat

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez producentów.

Zarządzanie długiem w aplikacjach komputerowych sprowadza się głównie do prezentacji wartości zadłużenia użytkownika, kontroli wydatków związanych ze spłatą zadłużenia oraz istnieniu wszelkiego rodzaju kalkulatorów pozwalających na szybkie obliczanie kosztu kapitału obcego.

6. Podsumowanie

Zarządzanie finansami w gospodarstwie domowym w obliczu jego funkcjonowania w gospodarce rynkowej, burzliwym otoczeniu i rozwiniętych rynkach finansowych wymaga od jego członków dużego zaangażowania w realizację postawionych celów. I choć cele dla każdego z nich mogą być różne, to sam proces zarządzania finansami, jeśli odbywa się prawidłowo, w zasadzie będzie przebiegał według tego samego schematu. Każde gospodarstwo stoi przed problemem gromadzenia, podziału i wydatkowania dochodów. Każde dokonuje wyborów między zaspokojeniem potrzeb bieżących a przyszłych. Każde też stara się maksymalizować użyteczność swoich decyzji, optymalizując podział dochodu na konsumpcję i inwestycje, oraz stara się zmaksymalizować przychody z tychże. Nie każde jednak radzi sobie z planowaniem choćby wydatków czy przepływów finansowych, nie każde też doskonale porusza się po rynkach finansowych, zna i umie korzystać z instrumentów tego rynku. Aplikacje wspomagające gospodarstwa domowe, choć jeszcze niedoskonałe, bo nieobejmujące wszystkich elementów zarządzania finansami, to jednak w wielu przypadkach okazują się pomocne, ułatwiając przede wszystkim planowanie dochodów i wydatków, kontrolę przepływów finansowych czy zarządzanie inwestycjami. Stopień automatyzacji i zaawansowania aplikacji będzie raczej ewoluował w kierunku systemów ewidencyjno-eksperymentalnych, jako że oferta aplikacji jest już dość bogata, dlatego też producenci, zabiegając o użytkowników, nieustannie poszerzają możliwości swoich produktów. Nie wszyscy jednak będą zainteresowani zaawansowanymi narzędziami i dla nich doskonałym wyborem są aplikacje ewidencyjne.

Choć już teraz mamy do czynienia z mnogością i dość dużą różnorodnością oprogramowania, to – jak wskazują przeprowadzone wywiady – rynek nie jest nasycony i do końca spenetrowany. Aplikacje tego typu są pewną nowością i użytkownicy muszą się dopiero do nich przekonać. Generalnie narzędzia wspomagające zarządzanie finansami gospodarstw domowych mają szansę zapełnić niszę pomiędzy bankowością elektroniczną a klientami.

Literatura

- [1] Bywalec Cz., *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- [2] Buk H., *Nowoczesne zarządzanie finansami. Planowanie i kontrola*, C.H. Beck, Warszawa 2006.
- [3] Jajuga K., *Nowe tendencje w zarządzaniu finansami osób indywidualnych*, [w:] *Rynek finansowy. Inspiracje z integracji europejskiej*, red. P. Karpuś, J. Węclawski, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2008.
- [4] Korenik D., *Oszczędzanie indywidualne w Polsce*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2003.
- [5] Lim S.S., *Jak kontrolować swoje finanse*, Helion, Gliwice 2006.
- [6] Lipiński M., *Finanse osobiste. Świadome zarządzanie własnym portfelem*, Helion, Warszawa 2008.

- [7] Świecka B., *Bankructwa gospodarstw domowych. Perspektywa ekonomiczna i społeczna*, Difin, Warszawa 2008.
- [8] Materiały dostawcy aplikacji <http://kontomierz.pl/>
- [9] Materiały producenta oprogramowania <http://www.softwareprojekt.com.pl/oprogramowanie/domowy-budzet>
- [10] Materiały producenta oprogramowania <http://www.misterbudget.pl/index.php?produkt=11>
- [11] Materiały producenta oprogramowania <http://www.gnucash.org>
- [12] Materiały dostawcy aplikacji <http://www.budzetdomowy.pl/>

CHOSEN ASPECTS OF PERSONAL FINANCE MANAGEMENT

Summary: The author presents personal finance management in households paying attention to the management functions and the element of that process. The most important aspects of asset management, planning, investment management and debt management are shown. There is a need to improve decision-making process by means of using computer software or web application. The author presents the main advantages and disadvantages of them. Three types of applications are described and five most popular in Poland are characterized in some aspects.